

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

TIDSKRIFT FÖR SOCIALA ♦ ♦
 OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

ORGAN FÖR ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET ♦ FÖRENINGEN
 FÖR VÄLGÖRENHETENS ORDNANDE OCH
 HANDARBETETS VÄNNER ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦

REDAKTÖR: **LOTTEN DAHLGREN** ♦ ♦ ♦

INNEHÅLL:

Kvinnorna och fattigvården.

G. VON DÜBEN: Fredrik den stores gemål, I.

L. S.: En föredragsvecka vid Liljeholmen.

Danmarks första fabriksinspektris.

Litteratur: L. D.: Marta af Hilda Sachs. — Ur kvinnornas lif af Anna Törnström, — Bublbor af Elisabeth Kuylenstierna, — På sidan om vägen af Gudrun Wide.

Föreningsmeddelanden.

Från skilda håll.

SVECIA,

Olycksfall-försäkringsanstalten **GOTHIA.**

Afslutar olycksfallförsäkringar på liberalaste och tidsenligaste villkor.

Hufvudkontor: Regeringsgatan 3, 2 tr.

Solidt, tidsenligt Lifförsäkringsbolag.
 Ömsesidighetsprincip. — Svensk dödlighet.

Kontor: Regeringsgatan 3.

K. M. LUNDBERG
 Textilafdelning, Thyra Grafström.
 Färdiga och påbörjade Broderier på sidor, Kläder, lifte- och yllestramali,
 passande för Dukat, Portiefer, Mottor, Kuddar, Soverestuckkar m. m., Mönster
 uttryks. Rekvizitioner från landsorten ombesörjas pr omgående.

Bröderna Pålmanns Skrif-, Språk- & Handelsinstitut,
 A. T. 84, Rådes- 56 06, Sockholms, Stora Vattugatan 2, 1 och 2 tr. upp
 Fullständigt Handelsläroverk med öfning- och mönsterkontor,
 Arskurser, Terminkurser, 3 mån. kurser. Kurser i särskilda ämnen.
 Undervisningen berättas af 18 lärare. Nya elever omottagas dag-
 ligen. **Prospekt** gratis på begäran.
 Söndagslektioner. Skrifstinnet fortgår oförändradt.

Största lager af
Duktyger,
 Lakans- och Örngåttslärfter,
 Handdukar, Hollands, Madapolam,
Piqué, Broderier & Spetsar.
 Specialité: **Damutstyslar,**

hvilka förfärdigas å egen Syateljier och levereras fullt färdiga, märkta och tvättade.

Egen Tvätt- och Strykinrättning jemte Ångmangel.

K. M. LUNDBERG, Stureplan.

Hufvudbutik:
 Regeringsgatan 26.

Filialer:
 Drottninggatan 73 A
 Storgatan 9
 Munkbron 5
 Götgatan 24.

Snörlif

stort urval i låga och
 välsittande modeller.

HERM. MEETHS.

STOCKHOLM.

Klagomål öfver svårighet att
 få köpa verkligt god Ättika har
 föranledt Liljeholmens Vinfabrik
 att tillhandahålla sin, sedan många
 år för god smak och fin arom
 kända Ättikssprit, på förseglade
 flaskor försedda med fabriken
 etikett och spädningstabell.

Hygieniska Skodon tillverkas för Herrar, Damer och Barn.

OBS! Prisbelönta af D-äkt-Reformföreningen.

Skodon tillverkas äfven efter modern fason.

Allt arbete utföres noggrant och af bästa material.
 Reparationer verkställas väl och på bestämd utlofvad tid.

P. GUST. PETERSSON,
 52 Drottninggatan 52.

**Husmodersbefattningen vid Akademiska
 Sjukhuset i Upsala**

för ledig. Husmodern skall öfvervaka ordningen och den inre hushållningen inom sjukhuset samt hafva insesende öfver och värda inventarierna, särskildt linne- och snicklådans förråd. Derjemte skall hon vara föreståndarinnna och matmoder för sjuksköterkorna. Lönen är 700 kr. och allt gratis. Ansökningar, ställda till Sjukhusets direktion, inständas till det Akademiska sjukhusets kontor, Upsala, före den 5 marsk. Nov. (G. 17888)

För kapitalister, särskildt fruntimmer, har det länge varit ett önskningsmål att kunna öfverlämna värden af sina värdepapper och skötseln af sina affärer åt någon person eller institution, som med absolut säkerhet förenade punktlighet och noggrannhet i utförandet af det anförtrodda uppdraget äfvensom prisbillighet. En sådan institution är

Stockholms Enskilda Banks Notariatafdelning

(Lilla Nygatan 27, expeditionstid 10—4),

som under garanti af **Stockholms Enskilda Bank** åtager sig vård och förvaltning af enskilda personers och kassors värdepapper.

Exempel 1. Om en person hos Notariatafdelningen deponerar obligationer, inkasserar Notariatafdelningen vid förfallotiderna kuponger och tillhandahåller deponenten influtna medel. Vidare efterser Notariatafdelningen utlottningar af obligationer och underrättar deponenten i god tid, ifall en denne tillhörig obligation blifvit utlottad, samt lämnar förslag till ny placering af det ledigblifna kapitalet.

Exempel 2. Om inteckningar deponeras hos Notariatafdelningen, underrättar Notariatafdelningen gäldenären därom att räntorna å in-teckningarna skola till afdelningen inbetalas, hvarefter de medel, som inflyta, till deponenten redovisas. Vidare tillser Notariatafdelningen att in-teckningarne blifva i vederbörlig tid förnyade. Om en hos afdelningen deponerad in-teckning genom underlåten förnyelse skulle förfalla, ersätter **Stockholms Enskilda Bank** därigenom uppkommen skada.

Förvaringsafgift: 50 öre för år pr 1,000 kronor af depositionens värde, dock ej under två kronor.

HYLIN & C^{OS}

FABRIKSAKTIEBOLAG

— KONGL. HOFLEVERANTÖR. —

UTSTÄLLNINGSTVÅLAR:

VIOL, HYACINTHE, HÉLIOTROPE, SYRÉN M. FL.

THEA-ROS-PARFYM M. FL.

prisbelönta vid 1897 års utställning med

GULDMEDALJ

Försäljes i våra butiker

12 Regeringsgatan — Vesterlånggatan 16

A. T. 64 69.

A. T. 24 97.

samt hos alla finare parfymhandlare i riket.

Nyheter till Julen 1901

- från **Evang. Fosterlands-Stiftelsens Förlags-Expedition, Stockholm.**
Under den Högstes beskärm. En berättelse från Trettioåriga krigets dagar af *Margareta Lenk*. Häft. 2 kr., kart. 2: 50, klotb. 3 kr.
Fyra berättelser af *N. Fries*. Häft. 40 öre.
Huru jag kom till frid. En självbiografi. Öfversättning från tyskan. Häft. 1: 50, kart. 1: 75.
Ljus i mörkret. En berättelse från Fransk-Tyska kriget. Häft. 1: 75, kart. 2 kr.
Studentkamraterna af *Hans Tharau*. Häft. 1: 25, kart. 1: 60, klotb. 2: 25.
Missionsbibliotek för folket:
XVIII. **Evang. Fosterlandsstiftelsens Ost-Afrikanska mission** af kyrkoherde *H. B. Hammar*. Häft. 1: 60, kart. 2 kr.
De protestantiska missionernas historia af professor *G. Warneck*. 15 häften å 35 öre.
Bibeln's gudomliga ursprung af *R. A. Torrey*. Häft. 50 öre, kart. 75 öre.
Den katolska kyrkan och bibeln af komminister *Carl Skog*. Häft. 40 öre.
Om söndagsfirandet. Hufvudsakligen från kyrklig och pastoral synpunkt af f. d. Domprost *C. A. Torén*. Häft. 20 öre.
Herrens tjänare i förnedring och upphöjelse. (Enligt *Esaias 53 kap.*) af dr *James Culross*. Häft. 75 öre, kart. 1 kr.
Svanboet. En berättelse från de skotska covenanternas tid. Tredje uppl. Häft. 75 öre, kart. 1 kr.
Det ärofulla återtaget. En episod ur valdensernas historia af *Crona Temple*. Andra uppl. Häft. 1 kr., kart. 1: 25, klotb. 2 kr.
Ur svenska folklifvet. Berättelser af *H. K.* Första häftet. Andra uppl. Häft. 50 öre.

John V. Löfgren & Co.

Kongl. Hofleverantörer.

* 13 Fredsgatan 13, * Stockholm. *

~~~~~ Lager af ~~~~~

Siden från Lyons, Comos, Zürichs & Crefelds förnämsta fabrikanter.

Coul. Siden Damas, senaste nyheter.

Svart Siden Damas, största urval, nyaste mönster.

Släta svarta siden i erkänt goda kvalitéter.

Bluslifs-Siden, enastående sortiment, samt

coul. Ylle Klädningstyger såväl extra nouveautéer, som enklare i största lager till låga priser.

Nyheter inkomma dagligen.

John V. Löfgren & Co.

* 13 Fredsgatan 13, * Stockholm. *

Kvinnorna och fattigvården.

För ett par månader sedan var ofvanstående ämne föremål för ett replikskifte i den dagliga pressen, hvilket ej saknade sin betydelse för kvinnofrågan i allmänhet. Det är därför vi här upptaga saken ånyo, ehuru den sida däraf, som tidningspolemiken afhandlade, väl redan kan anses utagerad.

I Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning förekommer i numret för d. 16 aug. i afdelningen »Från allmänheten» en artikel under rubriken »Ett sviket förtroende», hvarest det riktas ett skarpt klander mot kvinnorna för deras uraktlåtenhet att deltaga i den offentliga fattigvården. Orättvisan i anklagelsen, hvilken för öfrigt vittnar om stor okunnighet i till ämnet hörande förhållanden, ligger i öppen dag för alla dem, som i minsta mån satt sig in i saken. Men den stora allmänheten hör icke till de sakkunniga, och det var därför Fredrika-Bremer-Förbundet ansåg sig uppfordradt att i ett till Handelstidningen insändt gemäle rätta och bemöta de mot Sveriges kvinnor i allmänhet och särskildt kvinnoföreningarna ställda beskyllningarna.

Då gemälet redogör för fakta rörande kvinnans ställning inom kommunen, som ehuru väl kända ej nog ofta synas kunna inskärpas, införes det här i sin helhet. Efter några inledningsord lyder den af Fredrika-Bremer-Förbundets ordförande undertecknade artikeln som följer:

»'Genom en kungl. förordning af d. 22 mars 1889 erhöil kvinna'», säger förf*), 'rätt att lika väl som man inväljas i fattigvårdsstyrelse å landet eller i stad och det finnes ingenting som hindrar, att fattigvårdsstyrelsens samtliga ledamöter kunna utgöras af kvinnor.'

Artikelförf. förebrår nu Sveriges kvinnor, att de svikit det förltroende, som genom nämnda förordning visats dem, och påstår, att det hos dem saknats vilja, kraft och energi för att taga i besittning rättigheten för kvinna att hafva ett ord att säga i fattigvårdsange-

*) Nämligen förf. till G. H. o. S. T:s artikel.

lägenheterna. Förhållandet hade därför också blifvit, att ytterst få kvinnor sitta som ledamöter i fattigvårdsstyrelserna.

Då man läser förf:s skarpa förebräelse mot kvinnorna för att de ej tagit i besittning det nya verksamhetsfältet, får man, om man ej har närmare reda på förhållandena, lätt den föreställningen, att tillträdet till fattigvårdsstyrelserna är fritt för kvinnorna och att det blott beror på dem själfva att ingå i dessa styrelser, allt sedan de genom kungl. förordning fått rätt till inval.

Detta är emellertid, som vi strax skola se, långt ifrån händelsen. Och det förvånar oss, att förf., som tyckes hafva ett så varmt intresse för saken och en så hög tanke om kvinnornas duglighet, utslungat sin förebräelse mot kvinnorna utan att yttra ett ord om de förmildrande omständigheter, som i detta fall verkligen finnas, de omständigheter, som i så hög grad försvåra — i många fall alldeles omöjliggöra kvinnans inväljande i fattigvårdsstyrelserna, där hennes arbete — därom äro vi lika fullt öfvertygade som förf. — skulle blifva välsignelserikt och fruktbarande i många afseenden.

Låt oss emellertid se till huru det förhåller sig med förf:s påstående, att skulden till att lagen om kvinnans behörighet att blifva ledamot i fattigvårdsstyrelse blifvit förgäten och utan verkan hvilat uteslutande på kvinnorna själfva.

Förf. börjar med att säga, att kvinna genom förordningen af 1889 erhållit rätt att kunna *likaväl* som man inväljas i fattigvårdsstyrelse å landet eller i stad. Själfva kungl. förordningen innehåller emellertid en ganska betydlig inskränkning i denna rätt, nämligen att kvinna (i motsats till man) endast kan inväljas i fattigvårdsstyrelsen, då denna ej sammanfaller med kommunalnämnden, till hvilken korporation kvinna *ej* är valbar. Nu är det i landskommunerna regel, att kommunalnämnden fungerar som fattigvårdsstyrelse och undantag att särskild fattigvårdsstyrelse finnes. I stora flertalet landskommuner är således kvinnans deltagande i fattigvårdsarbetet omöjliggjordt redan genom lagens formulering.

I de församlingar åter, där särskilda fattigvårdsstyrelser finnas, är det kommunalstämmorna som välja ledamöter i dessa; och huru äro dessa kommunalstämmor sammansatta? Till största delen af män. Visserligen hafva ogifta kvinnor och änkor, som för öfrigt uppfylla stadgade villkor, kommunal rösträtt och således äfven rösträtt på kommunalstämmorna, men deras antal är i allmänhet så ringa, att de ej kunna utöfva något inflytande på kommunalstämmornas beslut.

I hufvudstaden Stockholm råder en särskild ordning för fattig-

vårdsstyrelsernas tillsättande. Där är det den s. k. fattigvårdsnämnden, som väljer ledamöterna i de åtta territoriella församlingarnas fattigvårdsstyrelser. Fattigvårdsnämnden består af tolf (f. n. såväl som alltid tillförene manliga) ledamöter och dessa väljas af stadsfullmäktige, en myndighet, som ju också består uteslutande af män.

Hur har nu Stockholms fattigvårdsnämnd förhållit sig till frågan om kvinnans inväljande i församlingarnas fattigvårdsstyrelser? Ganska bestämdt afvisande. Trots upprepade föreställningar och uppmaningar från kvinnoföreningar, trots upprepade påminnelser från revisorernas sida, har fattigvårdsnämnden ej kunnat förmå sig att i hufvudstadens åtta församlingar invälja mer än en — säger *en* — kvinna i fattigvårdsstyrelse och det oaktadt det stora antal kvinnor i hufvudstaden, hvilka med en duglighet och en offervillighet öfver allt beröm ägnat sina krafter åt den enskilda välgörenhetens tjänst.

Vi nämde kvinnoföreningar, och äfven i detta afseende visar artikelförf. bristande kännedom om förhållandena. Förf. påstår nämligen, att 'det saknats organiserande individer, hvilka skulle hafva tagit saken om hand'. Emellertid har så väl Föreningen för gift kvinnos äganderätt på sin tid som Fredrika-Bremer-Förbundet upprepade gånger genom sina styrelser ställt uppmaningar till Stockholms fattigvårdsnämnd att icke låta lagen om kvinnors inväljande i fattigvårdsstyrelser blifva en död bokstaf, de hafva anordnat möten och föredrag för spridande af kännedomen om kvinnans rätt och plikt i nämnda afseende; de hafva i dagspressen låtit införa artiklar i samma syfte. I Fredrika-Bremer-Förbundets eget organ »Dagny» hafva dessutom dylika artiklar alltsedan 1890 gång på gång förekommit.

Att under dylika omständigheter vilja pålägga kvinnorna och deras bristande organisation icke blott en del utan 'uteslutande skulden' för att kvinnorna hittills ej mer allmänt kommit i tillfälle att deltaga i den officiella fattigvården är därför orimligt, och att artikelförf. så gjort kan endast förklaras af en bristande kunskap om förhållandena, hvilken är så mycket mer beklaglig, som varmt intresse för frågan tydligen finnes hos förf.

Må i främsta rummet Stockholms fattigvårdsnämnd och kommunalstämmorna i de församlingar, som hafva särskilda fattigvårdsstyrelser, i tillräckligt antal invälja lämpliga kvinnor i dessa styrelser. Skulle sedan de kvinnor, som invalts, antingen i enlighet med sin af k. m:t i förordningen af den 22 mars 1889 medgifna rätt afsäga sig uppdraget eller också ej på ett samvetsgrant sätt

uppfylla de skyldigheter som åläggas dem, då må man förebrå kvinnorna att de svikit det förtroende landet visat dem genom att gifva dem valbarhet till fattigvårdsstyrelserna — då, men ej förr.»

* * *

Så långt Fredrika-Bremer-Förbundets i Göteborgs Handels o. Sjöfartstidning införda skrifvelse, hvilken, i enlighet med uppmaningen, som vi hoppas, äfven aftryckts i de tidningar, som intagit artikeln »Ett sviket förtroende». I de ord, hvarmed tidningens redaktion ansett sig böra beledsaga Förbundets svarsskrifvelse, erkännes, att insändaren »begagnat väl starka uttryck» och att genmälets invändningar »äro mycket vägande», men tidningen är icke desto mindre öfvertygad om, att meddelaren »icke varit okunnig» om dessa skäl; hans mening har endast varit att betona, att eftersom kvinnan ändå är »en mäktig makt i samhället», många fattigvårdsstyrelser nog skulle komma »att räkna kvinnor bland sina medlemmar, i fall kvinnorna i allmänhet inlade ett varmt intresse» o. s. v.

För öfrigt söker tidningen försvara sin ståndpunkt med att det »väckelserop», som genom artikeln höjts och som densamma åsyftat, »haft god verkan». Så till vida vilja vi ge tidningen rätt: vi ha genom detta »väckelserop» blifvit satta i tillfälle att lämna en utredning af förhållandena, och däraf torde också ha framgått, att det är de som makten hafva, herrar ledamöter af fattigvårdsnämder och kommunalstyrelser, som i främsta rummet behöfva väckas och att det är på dem det beror, att den kvinliga arbetskraften inom den offentliga fattigvården hittills legat så godt som obrukad.

Men äfven om af här framhållna orsaker kvinnan ej gjort sig gällande inom vårt lands fattigvårdsstyrelser — som ofvan påpekats, räknar blott *en* af hufvudstadens fattigvårdsstyrelser en kvinlig ledamot — så är det ej svårt att framdraga bevis för att kvinnans intresse för allmän fattigvård icke är slumrande. Man behöfver blott kasta en blick på afdelningarna för välgörenhetsinrättningar och stiftelser i Stockholms adresskalender för att där finna tillräckligt bevismaterial.

Däraf framgår att hem, inrättningar och företag med välgörande syfte, i hvilkas styrelser och administration kvinnor deltaga, räknas till öfver 60, och till de flesta hafva kvinnor tagit initiativ eller medverkat på ett kraftigt sätt. Siffran blir utan tvifvel nästan dubbelt så hög, om de många underafdelningar af skyddsföreningarna, arbetsstugorna, skollofskolonierna, föreningarna för sjukvård i fattiga

hem o. s. v., hvilka alla så godt som uteslutande upprätthållas och ledas af kvinnor, tagas med i beräkningen.

Sannt är, att den här åberopade källan — adresskalendern — lämnar lärdomar af annat slag. Den ådagalägger visserligen huru- som samhället i en ganska betydande utsträckning vetat tillgodogöra sig den kvinnliga arbetskraften inom välgörenhetsarbetet, men visar äfven hvad det i berörda fall uraktlåtit. Så t. ex. räknar hufvud- staden en hel del välgörenhetsinrättningar, där kvinnornas delta- gande i styrelserna synes vara själfklar, men där de icke desto mindre äro uteslutna.

Vi mena därmed inrättningar, hvilka antingen hafva till syfte att i en eller annan form lämna vård, skydd och hjälp endast åt kvinnor af olika åldrar eller äro afsedda för båda könen. Vi vilja t. ex. nämna Borgerskapets änkehus, Stockholms stads allmänna försörj- ningsinrättning, Stockholms stads uppfostringsanstalt för flickor, Allmänna barnhuset, Barnbördshusen. I ingen af dessa stiftelser ingå kvinnliga namn i förteckningen öfver styrelseledamöterna. Bestäm- manderätten öfver vården af alla dessa anstalters ålderstigna, sjuka, andligen och fysiskt elända af kvinnligt kön, öfver dessa tusen- tal af späda och minderåriga barn ligger uteslutande i händerna på män!

I sanning det behöfves ett väckelserop, och det så starkt, att det finge alla de fördomar och skrankor att ramla, som hindra kvinnans fria utveckling af sin medfödda förmåga och sin genom ett oförtrutet och offervilligt arbete i människokärlekens tjänst för- värfvade insikt i frågor, som röra vårt lands fattigvårdsangelä- genheter.

Fredrik den stores gemål.

Så länge Preussens krona strålar,
skall man i dess glans prisa äfven drottning
Elisabets dygder. *Preuss.*

Klockan 12 på natten den 4 febr. 1732 väcktes kronprins Fredrik i Küstrin af en stafett med ett bref från kungen. Ett bref vid så ovanlig tid måste innehålla en viktig nyhet! Också började det med en formel, som hans fader aldrig förut använt.

Potsdam d. 4 febr. 1732.

Min käre son Fritz!

... Du vet, min käre son, att då mina barn äro lydiga, håller jag mycket af dem ... Alltsedan jag senast träffade dig, har jag ej tänkt på annat än ditt bästa. Jag söker ställa det bra för dig både i fråga om armén och en hygglig svärdotter och ämnar gifta bort dig redan under min lifstid. Du begriper nog, att jag hört mig för angående prinsessorna här i landet, så vidt möjligt varit, deras seder och uppfostran. — Och så har den äldsta prinsessan af Bevern befunnits lämplig och anspråkslöst uppfödd; så borde alla kvinnor vara. Du måste genast säga mig din mening om saken... Jag skall låta restaurera åt dig guvernörens hus och möblera det fullständigt. Jag skall ge dig tillräckligt, så att du kan ha eget hushåll, och i april skickar jag dig till hären. Prinsessan är icke vacker, men ej heller ful. Du får ej tala med någon om det här, men du skall skriva till din mamma, att jag skrivit till dig. När du fått en son, skall jag låta dig göra en resa. Bröllopet kan ej firas förrän nästa vinter. Likväl skall jag laga, att ni få råkas en och annan gång, i all ärbarhet, så att du hinner lära känna henne. Hon är en varelse som fruktar Gud, och det är allt. Hon blir lätt att ha göra med både för dig och sina svärföräldrar. Må Gud välsigna detta! Må han välsigna dig och dina efterträdare ...

Din till döden trogne fader,

F. V.

... Jag tror, att din fästmö kommer hit...

Fredrik förstod väl, att alltsammans var afgjordt och ordnadt, och svarade följaktligen sin far »i all underdånighet», att han skulle efterkomma hans befallningar, och skref till sin mor såsom kungen bjudit. Men samtidigt skickade han ministern greffe v. Grumbkow en liten biljett, hvori han kallade prinsessan »den otäcka varelsen». Biljetten har följande postscriptum: »Jag beklagar den stackars flickan, ty när allt kommer omkring, blir det ännu en olycklig prinsessa här i världen.»

Det ser ut, som om Fredrik nu gripits af riktig skrifklåda, ty han öfverhopar Grumbkow med klagovisor. Än kallar han sin trolofvade »corpus delicti», fordrar att hennes uppfostran skall göras om och ålägger ministern att arbeta på den saken; än benämner han henne »det afskyvärda föremålet för mitt begär,» säger, att han aldrig skall taga henne till gemål, och tillägger: »Såsom god kristen borde kungen besinna, om det är rätt att vilja tvinga folk att vara orsaken till skilsmässor och ha del i alla de synder, som ett olyckligt äktenskap kommer en att begå.» I ett bref skrifer han: »Är hon dum, må hon dra åt helvete!» och i ett annat: »Om det

finns hederliga människor i världen, böra de tänka på att rädda mig ur en af de värsta faror, som någonsin hotat mig.» Slutligen får Grumbkow en epistel, hvori den förtviflade prinsen yttrar: »Ännu återstå mig några utvägar. Ett pistolskott kan befria mig från mitt lif och mina sorger.»

Äfven under sina samtal i Küstrin vidrörde Fredrik ofta sitt beramade giftermål.

»Hon är ful och dum», sade han en gång om sin trolofvade till en af sina kavaljerer.

»Men», invände denne, »om så är förhållandet, skulle då E. K. H. kunna älska henne och lefva tillsammans med henne?»

»Nej minsann! Så fort jag blir min egen herre, ger jag henne på båten. Man får ursäkt mig, om jag drar mig ur spelet så godt jag kan.»

Hans förbittring mot prinsessan växte dag från dag, och han upprepade gång på gång, att om han tvingades att äkta henne, skulle han jaga bort henne genast han blef sin egen herre.

I ett bref till sin äldsta, käraste syster, Vilhelmina, då arfprinsessa af Baireuth, skrifvet tvänne dagar före eklateringen, uttrycker han sina tankar i förtäckta ord: »Flickan är hvarken ful eller vacker och saknar icke begåfning, men hon har fått en mycket bristfällig uppfostran, är tafatt och blyg... Häraf kan du döma, om hon är i min smak eller ej.»

Den 10 mars 1732 firades trolofningen i Berlin. Då ringarna växlades, fylldes kronprinsens ögon af tårar, och sedan lyckönskningarna väl voro öfver, tog han några steg tillbaka, inlät sig i samtal med en annan ung dam och såg ej vidare åt sin fästmö. Och så var den adertonåriga Elisabet af Braunschweig-Bevern invigd till ett långt lif af svikna förhoppningar, ensamhet, saknad och vemod, hon, denna älskliga kvinna, som mer än ett halft sekel utgjorde en prydnad för Preussens tron, som räknas bland Tysklands ädlaste och mest aktningsbjudande furstinnor och som bar sitt öde med en martyrs resignation och en hjältinnas värdighet.

* * *

Utän tvifvel var ett af skälen till Fredriks missnöje med faderns val det, att prinsessan af Bevern ej var förnäm nog för honom, tronföljaren, den stolta Sofia Doroteas af Hannover son, hvilken dittills närt det hoppet att få äkta sin kusin Amalia af England, Georg II:s yngre dotter.

Historien om Fredriks giftermål är historien om Österrikes försök att bemäktiga sig preussiske kronprinsen och göra honom beroende af kejsarhofvet. Följaktligen måste man hindra den tilltänkta förbindelsen med England och göra brytningen oåterkallelig genom att bland Wienhofvets anhängare välja Preussens blifvande drottning. Man fruktade, att om kungen dog, prinsen skulle svika sitt löfte, och därför ålades österrikiske agenten i Berlin, grefve v. Seckendorff, att öfvertala kungen att fira förmålningen så fort som möjligt. Att kejsarliga kottieriet segrat, kunde den store konungen ännu på äldre dagar ej förgäta, och i sin lefnadsteckning öfver fadern yttrar han på tal om Wienhofvets usla beteende mot denne: »Ehuru kungen hade så många anledningar till missnöje, gifte han sin äldste son af undseende för hofvet i Wien med en prinsessa af Braunschweig-Bevern, systerdotter till kejsarinnan.» Österrikiska hofvet hoppades, att när prinsessan lärt rätta sig efter prinsen, skulle han med tiden fatta tycke för henne, och då han yttrat, att hon dansade illa, skickade Seckendorff efter en berömd dansmästare i Dresden och lät honom stanna några månader vid hofvet i Wolfenbüttel. Seckendorff beklagade, att prinsessan medtagits till Berlin just då hon nyss haft kopporna och ännu hade röda fläckar i ansiktet. Mest räknade han på den genast efter förlofningen till hofmästarinna hos den blifvande kronprinsessan utnämnda fru v. Katschs inflytande, emedan hon var hängifven Österrikes intressen, och så, hoppades man, skulle Fredrik vid nästa sammanträffande finna sin trolofvade så förändrad till sätt och utseende, att hon skulle behaga honom.

Drottning Sofia Dorotea afskydde sin blifvande svärdotter och fortsatte i smyg underhandlingarna med England rörande kronprinsens förmålning med hennes brorsdotter. I den intimare hofkretsen brukade hon ge fritt lopp åt sina känslor för den bevernska hertigfamiljen, och modern till behag sökte hennes barn öfverbjuda henne i orättvisa, hatfulla utfall mot prinsessan och dennas anförvanter. Både drottningen och hennes äldste son hoppades alltjämt, att någonting måtte inträffa, som bröte den förhatliga trolofningen. Till system Vilhelmina skref Fredrik: »Hittills har min lott varit ganska dräglig... Nu vill man nödga mig att äkta prinsessa af nBevern, som jag icke känner. Man har aftvingat mig mitt jaord, och det plågar mig utsägligt.» Sofia Dorotea yttrade till dottern: »Prinsessan är vacker, men dum som ett spån och komplett uppfostrad. Jag kan ej begripa, huru min son skall kunna finna sig med den markattan.»

Emellertid upprepade kronprinsen fortfarande sin hotelse: »Jag

skall hålla ord och låta viga mig, men när det väl är gjort, så farväl min fru, lycklig resa!»

En annan gång yttrade han: »I djupet af mitt hjärta önskar jag, att kejsaren af Marokko må genom ryktet bli kär i den där prinsessans behag, så att han enleverar henne och gifter sig med henne.»

Då han måste resa till Wolfenbüttel för att hälsa på sin fästmö, klagade han: »Jag längtar just inte att fara till Braunschweig, ty jag vet på förhand allt hvad min stumma kommer att säga mig. Det är ändå hennes största egenskap... en dum kvinna är en himlens välgärning. Emellertid skall jag spela komedien i Braunschweig så väl, att man ej får någonting att anmärka.»

Från Ruppin, där Fredrik uppehöll sig vid sitt regemente, brevväxlade han med prinsessan, men den korrespondansen var ej nog liffig, tyckte kungen, och han gjorde sonen förebråelser och fordrade, att han skulle oftare skriva till sin fästmö. Som ursäkt förebar prinsen den långsamma postgången och försäkrade, att han skref till prinsessan en gång i veckan.

Den 10 juni 1733 anlände kungen med sin gemål och äldsta son till Salzdahlum, hertigens af Braunschweig-Wolfenbüttel lustslott. Två dagar senare undertecknades äktenskapskontrakten och därpå ägde vigseln rum. Klockan 12 på middagen skref brudgummen till arfprinsessan af Baireuth, som vid den tiden var på besök i Berlin: »Kära syster, just nu slutade hela ceremonin. Gud ske lof, att alltihop är öfver!»

Således fanns det »ännu en olycklig prinsessa i världen».

Vid tiden närmast efter bröllopet skref Grumbkows dotter till sin far om den unga prinsessan:

»I sin moders närvaro öppnar hon ej munnen och rodnar så ofta man talar till henne, hvilket kommer däraf, att hon är mycket strängt hållen och ej har haft någon frihet... Men jag, som åtnjutit den äran att få tala med henne på balerna, då hon var ensam och obesvärad, kan försäkra pappa, att hon ej saknar begåfning och att hon resonerar ganska förståndigt. Hon förefaller att vara mycket god. Hon tycker om att roa sig. Hon har just inte något sätt, men om någon gjorde henne uppmärksam därpå, skulle hon ändra sig.»

Alldeles okunnig om de närmare omständigheterna vid sin förmälning liksom om kungliga familjens fientliga sinnesstämning mot henne — kungen själf undantagen — kunde den unga prinsessan

väl ej vara, och detta förklarar till fullo hennes skygghet under hennes första uppträdande vid preussiska hofvet.

* * *

Den store Fredriks gemål föddes i Wolfenbüttel d. 8 nov. 1715. Hon var dotter till hertig Ferdinand Albert af Braunschweig-Bevern, som var förmäld med sin systerdotter Antoinetta Amalia och efter sin svärfaders död blef regerande hertig af Braunschweig-Wolfenbüttel. Hennes ena moster var kejsar Karl VI:s gemål och Maria Teresias mor, den andra var gift med tsar Peters son Alexej. Elisabet var den tredje i ordningen af femton syskon. Om hennes barndom och uppfostran har man inga tillförlitliga underrättelser. Morfadern var en vitter, kunskapsälskande man, som hvarje lördag samlade kring sig sitt lands mest framstående lärde. Vid dessa tillfällen dryftades mången vetenskaplig fråga. De furstliga barnen måste då alltid vara närvarande. Den hertigligen familjen utmärkte sig för sann religiositet; också är gudsfruktan hufvuddraget i Elisabets karaktär. Fadern, en statsklok, tapper, arbetsam, ädel och rätt-skaffens man, hade i kejserlig tjänst förvärfvat sig rikets högsta militära värdigheter. Fredrik Vilhelm I hyste stor aktning för honom och kallade honom sin ende vän. Modern lär ha varit en lika skön som klok och dygdig furstinna. Af prinsessans bröder blef den äldste, Karl, sedermera regerande hertig, förmäld med Fredriks syster Charlotta. Den andre, hennes käraste broder, var den yktbare preussiske fältmarskalken prins Ferdinand af Braunschweig.

Genom sitt giftermål hade kronprinsen köpt sig fri från att längre lefva i sin fars närhet. Redan efter förlofningens ingående hade kungen utnämnt honom till öfverste för ett regemente i Neu-Ruppin. Några veckor efter bröllopet återvände Fredrik ensam till sin garnison, men kronprinsessan stannade kvar i Berlin, emedan Neu-Ruppin omöjligt kunde hysa det unga hofvet, så anspråkslöst detta än var. Följande vår skänkte kungen kronprinsen slottet Rheinsberg, och år 1736 flyttade Fredrik dit med sin gemål och sitt hof. Där låg lycka i luften för alla, till och med för Elisabet, som längre fram såg med saknad tillbaka på de år hon upplefvat på Rheinsberg.

Under Fredriks hela lefnad hyste Elisabet en brinnande önskan

att kunna vara honom till behag¹⁾. Mer än någon annan beundrade hon honom och sökte på allt sätt utbreda hans pris och hans ära. För sina anförvanter utgöt hon sig i entusiastiska loford öfver hans hjärtas och hufvuds utmärkta egenskaper och uttryckte den lifligaste tillfredsställelse med sin vistelse på Rheinsberg. Att hon där känt sig lycklig, betygade hon ännu dagen före sin gemåls död, alltså redan vid hög ålder, och därom vittnar äfven den omständigheten, att på Schönhausen öfver dörren i ett rum, hvilket anges som drottningens sängkammare, hänger en vy af Rheinsberg.

Sant är, att Fredrik aldrig älskade denna älskvärda kvinna, men han tålde åtminstone hennes närvaro och tillät henne visa honom uppmärksamhet och skämma bort honom. En gång yttrade han till Seckendorff:

»Jag har aldrig varit kär i henne; men jag vore den störste usling i världen, om jag ej uppriktigt värderade henne, ty hon har särdeles mildt lynne, är i högsta grad medgörlig och ytterst tillmötesgående, ja hon gissar på förhand mina önsknningar och uppfyller dem, innan de uttalas.»¹⁾

Fredriks bref till Elisabet äro mycket kyliga²⁾. Aldrig har han tid att skrifva långt till henne, än är han trött, än lider han af svår hufvudvärk. Men när det var fråga om att skrifva till Voltaire eller system Vilhelmina, var han alltid frisk och kry.

¹⁾ Det finns endast sex bref kvar från Elisabet till Fredrik, alla från hans regenttid. Hon börjar sina bref med »Ers Majestät» och slutar dem med »Ers Majestäts djupt ödmjuka, lydiga och trogna gemål och tjänarinna Elisabet.»

Ett begrepp om dem kunna följande utdrag lämna:

»Jag afvaktar E. M:s befallning därom, ty jag vill ej företaga någonting här i världen utan att känna E. M:s vilja;» och

»E. M. kan lita på att jag alldeles bestämdt icke gör något, som kan misshaga E. M.»

²⁾ När kronprinsessans far afled, d. 3 sept. 1735, var Fredrik i Ruppin och hans gemål i Berlin. Vid underrättelsen om sin svärfars död skref han till kungen: »Jag tror, att min hustru är mycket ledsen där-öfver; alltså ber jag min allernådigaste far om lof att resa till Berlin för att trösta henne.»

³⁾ Bref från Fredrik till hans gemål finnas kvar från både kronprins- och regenttiden. Alla börja de med »Madame» och sluta med någon tom höflighetsformel. Ett begrepp om denna hans korrespondans kunna följande prof gifva:

»Ers Majestät! Jag hinner ej mer än betyga E. M. min uppriktiga vänskap och omtala, att vi alla befinna oss väl, samt bedja E. M. lämna inneslutna bref till vederbörande. E. M:s tillgifne Fredrik.»

Nedanstående rader, hämtade ur ett bref af 1742, visa, att Fredrik ej var alldeles okänslig för sin gemåls ständiga bevis på hängifvenhet:

»När man känner E. M., måste man älska E. M., och genom sitt goda hjärta gör E. M. sig förtjänt af ens aktning.»

Kronprinsessan var arbetsam, intelligent och glad, kunde deltaga i de djupsinnigaste samtal, var road af skämt och dristade ibland själf vara uppsluppen. Hon vinnlade sig om att sätta sig in i de ämnen hennes gemål brukade afhandla med sina vänner. Den herömde La Croze gaf henne alltjämt undervisning i franska språket, ledde hennes studier och gjorde henne bekant med de författare, om hvilka hon så ofta hörde talas. Hon förstod och erkände Voltaires snille, men hans person var henne motbjudande. Grundligt läste hon de grekiska och romerska klassikerna. Man vet ej om hon var musikalisk, man kan förutsätta det, eftersom det vid braunschweigiska hofvet idkades ofantligt mycket musik. Att hon målade framgår af ett Fredriks bref till fadern. I febr. 1738 under rättar han nämligen denne om att hans hustru håller på med ett porträtt af honom, hvilket hon ämnar skicka kungen, om det lyckas. Dessutom roade hon sig med att radera landskap.

Alla aftnar var det musikalisk underhållning på Rheinsberg. Där spelades också teaterpjäser, företrädesvis Racines och Voltaires tragedier, och ofta dansade man.

Redan före sitt giftermål hade prinsessan brevväxlat med kungen. Först med hans död afbröts deras korrespondans. I hans bref framskymta alltid hans varma känslor för svärdottern, äfven då han lämnar hennes önskingar ouppfyllda. Elisabet, som älskade sin gemål utsägligt och var öfvertygad om hans inre värde, bedyrade kungen upprepande gånger, att han hade i kronprinsen en god och innerligt tillgifven son, att hon kände sig mycket olycklig, när kungen ej visade honom den bevägenhet han förtjänade och att den största nåd kungen kunde skänka henne var att upptaga prinsen i sin gunst. Om vistelsen på Rheinsberg skrifver hon till sin kunglige svärfar, att den var henne synnerligen angenäm, emedan hon där fick lefva tillsammans med den, som var henne det käraste i världen, och att hon ej kunde ha tråkigt i sitt hem, eftersom hon njöt af umgänget med kronprinsen, hvilken hon älskade öfver allting annat. De minsta husliga angelägenheter delgaf hon kungen, skickade honom korf, Braunschweigmamma och annat godt från sitt kök, hvilka gåfvor, jämte hennes försäkran att hon riktigt låg i med sitt hushåll, städse blefvo nådigt mottagna. Alltid ihågkom han vänligt sin svärdotter på hennes födelsedag. Så skref han d. 8 nov. 1735 egenhändigt till henne bland annat:

»Eftersom det är E. K. H:s födelsedag, får jag gratulera och

önskar jag E. K. H. många år och om några månader en stor och duktig pojke.»

Det goda förhållandet och förtroendet mellan Fredrik Vilhelm I och kronprinsessan tyckes aldrig ha blifvit rubbadt. Äfven drottningen fäste sig mer och mer vid sin sons gemål, och denna uttryckte sig alltid med den största aktning om svärmodern. Likaså blefvo Fredriks syskon henne efter hand varmt tillgifna.

* * *

I Braunschweig hade kronprinsen lärt känna en friherre v. Bielfeld och bjudit honom till sig. Sommaren 1739 finna vi honom på Rheinsberg. I bref har han skildrat därvarande hof.

»Kronprinsessan», skrifver han till en väninna, »är lång och har fulländadt vacker figur; aldrig har jag sett en så i alla detaljer regelbunden växt. Hennes byst, händer och fötter kunde tjäna en målare till modell. Håret, som särskildt fångslat min uppmärksamhet, är det skönaste askblonda i världen och skimrar som pärlor, när det är pudradt. Hon har ovanligt fin hy, stora, blå ögon, i hvilka mildhet och liflighet strida om heuraväldet — blicken är rent af eldig — öppen panna, vackra ögonbryn, liten, något spetsig, men välbildad näsa, behaglig mun, röda läppar och förtjusande hals och haka. Hela ansiktet uttrycker godhet. Med skäl kan man säga, att hennes gestalt blifvit danad af gracernas händer. Till och med den smula vårdslöshet man ibland skönjer i hennes toalett och hållning är ej oäfvnen, men för det mesta klär och kammar hon sig smakfullt. Det torde ej vara lätt att i Europa finna en prinsessa, som äger vackrare diamanter, och säkert kan ingen anbringa dem bättre än hon. Jag har sett henne bära ett smycke af stora briljanter och ametister, hvilkas glans mina ögon knappt mäktade uthärda. Hon talar föga, i synnerhet vid bordet, men det lilla hon säger vittnar om intelligens. Hon förefaller mycket begåfvad och odlar träget sin själ genom att läsa de bästa franska skriftställarna. Fru v. Katsch har försäkrat mig, att prinsessan har ett förträffligt hjärta och en himmelsk karaktär. Hvarje ögonblick märkas drag däraf, hvilka tjusa mig. Klockan 6 e. m. brukar hon spela ett parti kadrilj eller triset och ådagalägger då den ädlaste oegennyttan. Aldrig har en furstinna dansat så i min smak som hon. Under dansen äro hennes min och hållning både majestätiska och fullkomligt otvungna. Hon tar stegen och räcker handen efter konstens

regler utan att låta ängsligt binda sig af dem. Man ser genast, att hon är förmer än en vanlig kvinna.»

Detta omdöme af en fin världsman, som kände det täcka könet och uppskattade dess behag, må vittna om Elisabets framsteg sedan hennes första uppträdande vid preussiska hofvet.

Enligt Bielfelds utsago verkade hon aldrig störande på sällskapet, dansen och bordets nöjen, utan själf glad, höjde hon snarare stämningen.

Det var till och med en tid, då man talade om prinsessans inflytande på sin gemål, från hvilken hon under hans bortvaro ofta erhöll bref med uppdrag och meddelanden. År 1738 skriver Seckendorff till sitt hof: »Kronprinsessan är vacker och läraktig och håller på att bli mäktig.»

När Fredrik den 28 maj 1740 plötsligt reste från Rheinsberg, kvarlämnade han där sin gemål och sina vänner i ångestfull väntan på nyheter från Potsdam. Under natten till den 1 juni väcktes Bielfeld af hästtramp på träbron. En kavalkad medförde underrettelsen om kungens död. Det lilla hofvet öfverlade om sättet att meddela sin härskarinna den sorgliga nyheten. Till sist fattade man ett beslut. En af hoffröknarna gick in i Elisabets sofrum, öppnade fönsterluckorna och yttrade, då hon därvid vaknade:

»Jag ber E. M. om förlåtelse.»

»Hvarför kallar du mig majestät, yrar du?» sporde Fredriks gemål.

I detsamma steg hofmästarinnan in, gaf henne först »ett pulver mot skrämsel» och hälsade henne därpå som drottning. Skyndsamt påtog den unga drottningen en smakfull svart och hvit morgondräkt och trädde ut i audienssalen, där hon mottog hofvets hyllning. Aldrig hade hon varit så vacker som då. Hon tillkännagaf, att hon ämnade resa till Berlin kl. 10 f. m. Vid den ovanligt präktiga frukosten lät fru v. Katsch ge sig ett stort glas, föreslog de nya majestäternas skål och önskade dem en lika lång som lycklig regenttid. Genast drottningen stigit upp från bordet, reste hon »som en blix» med sin svit till Berlin.

Hvilken missräkning! Där träffade hon ej sin gemål, ty han hade begifvit sig till Charlottenburg. I stället fann hon en liten biljett af isande kallt innehåll, slutande med dessa rader: »E. M. kan stanna kvar här, emedan E. M:s närvaro är nödvändig här. Laga så, att E. M. råkar helt få eller inga alls. I morgon bestämmer jag om damernas hofsorg och skickar E. M. mina order

därom. Farväl! Jag hoppas snart få det nöjet att återse E. M. vid god hälsa.»

Den arma drottningen vågade ej fara till Charlottenburg, så naturlig hennes önskan än var att träffa sin gemål, som nyss blifvit konung. Därför skickade hon sin hofmästare för att höra efter hur kungen befann sig. Säkert förstod hon redan, att skilsmässan börjat.

(Forts.)

G. von Düben.

En föredragsvecka vid Liljeholmen.

Under innevarande höst har Fredrika-Bremer-Förbundet lagt ett nytt fält till sitt vidsträckta verksamhetsområde. Driffjädern till detta företag, för hvilket här kommer att redogöras, har varit den känsla af förpliktelse gentemot arbetsklassens kvinnor, som för hvarje år allt mer oafvisligt tränger sig på samhällets socialt bättre lottade medlemmar. Förbundet har visserligen mer än en gång uppträdt till de kroppsarbetande kvinnornas hjälp och detta med godt resultat — exempelvis må erinras om hyad Förbundet utträttat för att hämma de svenska allmogeflickornas utvandring till Danmark — men någon *direkt* insats i vår tids folkbildningsarbete, för såvidt det rör landets kvinnor, har det hittills ej varit i tillfälle att göra. *Indirekt* torde Förbundets oförtrutna sträfvan att ekonomiskt, moraliskt eller intellektuellt söka höja sitt lands döttrar ha återverkat äfven på den kategori af dessa, som icke åtnjuta de bildade klassernas förmåner. Det bör dock uttryckligen betonas, innan vi öfvergå till den utlofvade redogörelsen, att det initiativ, som nu Förbundet tagit, af detsamma icke tillmätas annan betydelse än den att vara ett *försök*, ett första steg på en väg, som otvifvelaktigt går i den rätta riktningen.

Impulsen till det företag, som här åsyftas, väcktes på Förbundets senaste årsmöte i maj. Efter fröken Helena Westermareks från Helsingfors föredrag om »de finska kvinnornas verksamhet till allmogekvinnans höjande» uppstod en liflig diskussion, hvilken utmynnade i en vädjan till Förbundets styrelse att söka få någon verksamhet af liknande beskaffenhet till stånd hos oss. Redan vid följande styrelsesammanträde några dagar senare framlades af en för

saken varmt intresserad styrelsemedlem förslag till en föreläsningsserie, afsedd för arbetsklassens kvinnor. Förslaget vann styrelsens gillande och en komité bestående af fru Anna Höjer, fröknarna Lilly Engström och Sigrid Ulrich, tillsattes, med uppdrag att verka för företagets realiserande. Kom så sommaren och afbröt de preliminära åtgärder, som komiterade omedelbart vidtagit, men sedan hösten återfört till hufvudstaden de spridda arbetskrafterna, upptogs med all ifver det påbörjade arbetet.

I det första förslaget hade Liljeholmen framhållits såsom den bland Stockholms arbetareförstäder, hvilken kanske var sämst lottad i fråga om bildningstillfällen. Den talrika fabriksbefolkningen var fattig och genom det långa afståndet utestängd från de förädlade nöjen, som hufvudstaden erbjuder arbetaren. Liljeholmen borde således vara en särdeles lämplig plats för ett företag som det åsyftade, och det lilla aflägsna fabriksområdet, okänt för de flesta stockholmarna, utsågs till utgångspunkten för Förbundets verksamhet på folkbildningens område. Frågan om föreläsningssal löstes också på ett tillfredsställande sätt. Liljeholmen äger ett ganska rymligt missionshus, och detsamma ställdes af dess styresmän ytterst beredvilligt till Förbundets förfogande, och samma tillmötesgående kom företaget till del från såväl Liljeholmens pastor som från dess folkskollärapersonal och alla dem, hvilkas medverkan på ett eller annat sätt blef tagen i anspråk.

Programmet för den af Förbundet ordnade serien af *möten för kvinnor* i missionshuset å Liljeholmen d. 7—12 okt., hvilket tryckt å gula affischer uppklistrats på en mängd platser inom förstaden, omfattade följande föreläsningssämen, hvilka här nämnas i den ordning de blifvit hållna: — *Om uppfostran i hemmet.* — *Huru barn och hem böra skötas med hänsyn till hälsans fordringar.* — *Lyxen och framåtskridandet.* — *Den unga kvinnan inför lifvet och dess förhållanden.* — *I Zacharias Topelius' hem.* — *En resa i Lappland* (i samband med ett samkväm med kaffeservering och sång). Till de två första föreläsningarna voro *mödrar* särskildt inbjudna. Inträdesafgiften till samkvämet var 15 öre. Öfriga aftnar var tillträdet fritt. Affischen innehöll för öfrigt tillkännagifvandet om *en sykurs*, som skulle pågå 8—19 okt., tisdagar, torsdagar och lördagar kl. 3—5 e. m. mot en afgift för hela kursen af 50 öre.

Den med så många förväntningar motsedda »Liljeholmsveckan» randades. Måndagen den 7 oktober var årets första riktiga höstdag. I hållande regn, på mörka bottenlösa vägar bar det af till okända trakter och till okända erfarenheter. Efter en halftimmes vandring i de obekanta regioner, som taga vid på andra sidan om ångspår-vagnens ändpunkt vid Horaskroken skymtar en rad höga, upplysta fönster på krönet af en bergklint. Det är Liljeholmens missionshus, vandringens mål.

Första anblicken af salen var föga uppmuntrande, vi funno där ingen före oss mer än — vaktmästaren! Så småningom infinno sig dock gruppvis några unga kvinnor. Antalet ökades blott långsamt; punktlighet tyckes ej vara en dygd, som man sätter pris på vid Liljeholmen. Kl. $\frac{1}{2}$ 8 var föredraget annonseradt och kl. 8 komma ännu nya åhörare. Äntligen voro omkring 35 kvinnor samlade, visserligen blott en ringa del af den publik man hoppats på, men i anseende till det fula vädret kunde man väl anse början någorlunda tillfredsställande. Inför detta auditorium gick nu det första föredraget i serien af stapeln: »Om uppfostran i hemmet». Föredraganden var fru *Anna Höjer*, hvilken genom sina egna rön som moder och husmoder och sina ej mindre rika erfarenheter af arbetarnas värld och de eländas bönningar var väl ägnad att ge åt ämnet dess rätta belysning. Framsagdt med hurtighet och humor samt interfolieradt med små betecknande anekdoter, genomandadt af kärlek och förstående, kunde föredraget ej annat än rycka åhörarna med sig. I början undrande och reserverad, syntes också publiken, så snart talarinnan kommit in i sitt ämne, vara på det klara med att här bjöds något som var värdt att lyssna till.

Kärnpunkten i föredraget var att söka förklara det stora sammanhanget i lifvet mellan den tysta pliktuppfyllelsen i det lilla och den mäktiga återverkan en sådan plikttrohet utöfvar på hela samfundslifvet. Utgående från det oerhörda ansvar, som barnets gränslösa förtroende till modern ställer på mödrarna, framhöll tal. vikten af att modern gjorde sig värd detta förtroende, framför allt genom ett flitigt aktgifvande på sig själf. Uppfostran började i hemmet vid barnets spädaste år. När barnet sedan vid sju års ålder skulle taga sitt första steg ut i lifvet och börja skolan, var »Mammas stora examensdag» inne! Då var allaredan karaktären till sina hufvuddrag formad, hade en moder då rätt användt sitt barns förtroende kunde hon med förtröstan släppa det ifrån sig.

Ja, maken och modern kunde icke nog känna sitt höga ansvar,

känna att hennes plikter icke voro inskränkta till en liten krets och en begränsad tid, utan att de sträckte sig vida in i hela samfundslifvet, långt ner till aflägsna släktled, och att kvinnan i och med det samma hon gifte sig, åtog sig den största och heligaste *medborgareplik*. I sammanhang härmed anfördes ett hemskt exempel. En tysk statistiker, som varit i tillfälle att genom officiella handlingar följa en familjs öden under en tidrymd af 75 år, hade framlagt följande talande siffror. En på dryckenskap begifven kvinna var stammoder till 834 efterkommande, af de 709 individer man lyckats taga reda på, af denna familj voro 106 födda utom äktenskapet, 142 tiggare, 181 prostituerade, 64 understödstagare samt 76 dömda för brott, och underhållet af denna enda familj hade kostat staten 5 millioner mark. Tal. upprullade till sist gladare bilder och påpekade huru vi alla äro beroende af hvarandra i stort som i smått och hur en liten vänlighet, måhända bevisad en fullkomlig främling, men härstammande från frön, som utsätts i barndomshemmet, kan äga en oberäknelig makt.

Detta blott antydningssvis några punkter i det varmhjärtade, sakrika och för auditoriet i alla delar så väl lämpade föredraget; det enda som därvid kunde anmärkas var, att det icke hölls inför en till sista plats fylld sal.

Den andra af »Liljeholmsveckans» dagar upprann lika våt och höstlik som den första, men salen erbjöd en långt mera uppmuntrande anblick. Åhörarskaran hade nu stigit till det dubbla antalet, ett glädjande tecken på att föreläsningarna väckt intresse. Föredraget handlade denna gång om »Huru barn och hem böra skötas med hänsyn till hälsans fordringar» och hölls af en fackmässigt utbildad person, sjuksköterskan fröken *Sally Pettersson*. På ett finkänsligt och praktiskt sätt, lämpadt efter åhörarnas förhållanden och uppfattning, framhöll tal. betingelserna för hälsans bevarande och för fostrandet af ett friskt släkte och lämnade en mängd goda och utförbara råd, huru med enkla medel dessa resultat skulle kunna vinnas. Efter föredraget tillhandahölls bland åhörarna läkarsällskapets skrift »Om lungshot», af d:r E. Nilsson samt professor Öhrvalls lilla broschyr »Om renlighet och frisk luft».

Onsdagens föredrag om »Lyxen och framåtskridandet» hade också samlat en intresserad och tämligen talrik publik. Föreläserskan, fröken *Clara Wahlström*, lärarinna i Brummerska skolan, förstod att gifva en både underhållande och lärorik belysning åt sitt ämne. Med kulturhistoriska exempel visade hon, hurusom en hel del saker,

hvilka numera anses höra till lifvets nödvändighetsartiklar, fordom betraktades som lyx och att det just vore ett tecken på framåtskridande, att dessa föremål blifvit tillgängliga för litet hvar. För öfrigt påvisade hon med en slående bild huru mycket andras ögon kosta oss, huru det att jämt taga hänsyn till hvad andra tycka gör oss osjälfständiga och till slafvar under lyxen och modegalenskapen, för hvilket allt tal. varnade mildt och allvarligt. Onsdagens vackra föredrag slöt sig värdigt till de båda föregående.

Om de första kvällarnas ämnen voro anlagda på att tala till åhörarnas förstånd och ömdömesförmåga, vädjade torsdagens föredrag mer uteslutande till deras känsla. Föreläserskan var denna gång fru *Amanda Kerfstedt*, och hennes ämne, som behandlade »Den unga kvinnan inför lifvet och dess förhållanden», var särskildt valdt med hänsyn till den kvinliga ungdomen. Den hade också infunnit sig i stora skaror, hela det lilla templet var fyllt af unga välklädda flickor, och de nätta hvita sjömanshatterna, som de flesta buro, gäfvor ett ljusst, ungdomsfriskt tycke åt församlingen. Men annars var stämningen allvarlig nog, det blef en andaktsstund, som säkert hos de flesta länge skall kvarstå som ett vackert minne. Den vänliga frun med det goda uttrycket och den milda stämman, hvilkens namn nog var känt af de flesta, talade om »lifvets gåfva» och att man bör hålla denna gåfva ren och obesudlad, och fast talet innehöll mer tankar och betraktelser öfver lifvets förhållanden än faktiska lärdomar, verkade dess vackra, poetiska form och den värme, hvarmed det framsades, oemotståndligt på den unga åhörarskaran. Det är att hoppas, att det djupa intryck, som fru Kerfstedts föredrag synbarligen åstadkom, icke skall förflyktiga med stunden.

Sedan den egentliga delen af programmet var fullföljdt, vidtog en mer improviserad. Ungdomens närvaro väckte tanken på sång, och snart klingade den ena fosterländska sången efter den andra genom salen. Psalmen »Herre, signe du och råde», sjungen med en samklang och fyllighet, som visade på goda röstresurser, avslutade värdigt den stämningsfulla aftonen.

Till denna föreläsning hade cirka 400 kort utdelats till unga arbeterskor i de närliggande fabrikerna och detta förklarar till dels den fyllda salen. Men äfven bör den större frekvensen tillskrifvas ett växande intresse för aftonstunderna i missionshuset. Vädret, som de första dagarna varit så ogynnsamt, hade också slagit om; i stället för en regndrypande himmel skådade nu kväll efter kväll fästets tindrande stjärnor ner öfver Liljeholmens illa

upplysta och icke stenlagda vägar och underlättade i hög grad för så väl åhörare som tillställare vandringen till den allt annat än lätt-tillgängliga föreläsningssalalen.

* * *

Fredagen bjöd på ett underhållande program. Fröken *Marie Louise Gagner*, lärarinna vid Södra seminariet, skulle tala om »Zacharias Topelius' hem». Äfven det hade lockat en talrik publik, bland hvilken igenkändes många af de unga flickorna från föregående afton. Ämnet gaf tal. anledning att beröra Finlands sorger och att framställa en jämförelse mellan Sveriges lyckliga förhållanden och detta hårdt pröfvade lands. Hon lämnade därjämte en lefvande bild af den gamle skaldens rum på Björkudden, af hans lif där, hans sista sjukdom och död, en framställning som gjordes lifvig och tilltalande genom en mängd anekdoter och citat ur Topelius' skrifter samt förevisande af hans porträtt och vyer från hans hem.

Så kom lördagskvällen, den sista af Liljeholmsveckans dagar. Denna gång var samkvämet utsatt till kl. 6, för att man skulle få tid till kaffedrickning och samspråk, jämte lyssnande till föredrag. Kaffeserveringen gick raskt undan tack vare många villiga händer hjälp, och efter denna förfriskning lyssnades med desto större uppmärksamhet och nöje till fröken *Lilly Engströms* trefliga, humoristiska beskrifning på »En resa i Lappland» och hennes anslående skildring af det egendomliga folk, som lever däruppe i höga Norden.

På föredraget följde några sånger, hvarpå en diskussion vidtog för att utröna åhörarnas tanke om det företag, som af Fredrika-Bremer-Förbundet satts i gång, och huruvida en fortsättning därpå vore önskvärd. Liljeholmens präst, hvilken jämte missionshusets styrelse och ett par andra herrar mottagit inbjudning till samkvämet, utsågs till ordförande, och under hans presidium fortgick en stund ett ganska lifligt meningsutbyte, hvarunder många uttalanden vittnande om tacksamhet och glädje öfver de innehållsrika aftonunderhållningarna förekommo, och utsågos några kommitterade inom Liljeholmens samhälle för att bistå Förbundet i en eventuel fortsättning af dess verksamhet i samma syfte. Efter en kort bön af pastorn skildes man åt, å ömse håll medförande det bästa minne af den gångna veckans erfarenheter, och dessa voro helt visst ej mindre lärorika och väckande för gifvarna än för mottagarna.

L. S.

Danmarks första fabriksinspektris.

Första steget till en reform, hvilken otvifvelaktigt måste blifva af stor betydelse för den arbetande kvinnans ställning, har tagits i Danmark genom tillsättandet af en kvinlig fabriksinspektör. Till denna viktiga post har i dagarna blifvit utsedd fröken Annette Vedel, assistent i den under finansdepartementet lydande statistiska byrån.

Då en åtgärd som den föreliggande nära sammanhänger med kvinnofrågan i dess helhet och då valet fallit på en person, hvilken så väl genom frändskapsförhållanden som genom längre vistelser i vårt land kan göra anspråk på vår odelade sympati och vårt intresse, meddela vi här ur »Kvindernas Blad» några fakta och reflexioner rörande den nya fabriksinspektrisen.

»Fröken Vedel är född 1863 och är dotter af f. d. direktören i utrikesdepartementet, geheimelegationsrådet P. Vedel. Hennes moder är svenska, född Hebbe, brodern den kände författaren och litteraturkritikern Valdemar Vedel. Efter att ha tagit en lysande studentexamen studerade fröken Vedel under en följd af år matematik under en så framstående matematiker som geheimekonferensrådet André. Därefter var hon i några år amanuens i matematik vid Stockholms högskola, och efter återkomsten till Danmark blef hon först anställd vid Köpenhamns statistiska kontor, hvarifrån hon öfver gick till den plats vid statens statistiska byrå, som hon f. n. bekläder.

Fröken Vedel medför således till sin nya ställning en grundlig och mångsidig utbildning som matematiker och statistiker, en vidt-omfattande personlig kännedom af de förhållanden, inom hvilka hon kommer att verka, både hvad hennes eget land och andra länder vidkommer, kunskaper som hon med lefvande energi och arbetskraft alltjämt söker att utvidga och göra fruktbärande. Dessutom är hon i besittning af det som i denna ställning betyder minst lika mycket som positiv kunskap, nämligen en lugn och snabb intelligens, mycken takt och ett humant och deltagande sinnelag gentemot de samhällets styf barn, med hvilka hon i sin nya befattning kommer att få så mycket att göra.

När man ser fröken Vedels allvarliga, litet sökande och undersökande blick, hvilken synes forska efter den innersta kärnan, sanningen, hos den sak eller den person, med hvilken hon för ögon-

blicket sysselsätter sig, får man en trygg och lugn känsla af att det endast är sanning och rättvisa som äro bestämmande för hennes handlingar, och att hon skall sätta in alla sina krafter för att gå fram på den vägen, utan att låta locka eller vilseleda sig vare sig af förutfattade meningar eller af partihänsyn.

Det är första försöket här, göres att anställa en kvinna på en sådan plats. Af stor vikt är det, att det lyckas, icke minst för kvinnorna själfva, ty därpå kommer grunden att läggas till kvinnornas framgångar både på denna och andra offentliga banor. Genom att välja en kvinna med grundlig både fack- och allmänbildning, en kvinna som står utanför alla partistridigheter och som hittills har hört till de stilla i landena, har departementet visat ett sympatiskt förstående af det, som bäst tjänar kvinnornas sak. Det är en handling, som gifver goda löften för framtiden och som *alla* kvinnor måste vara tacksamma för.»

* * *

Ovfanstående vackra uttalanden ge vid handen, att de danska myndigheternas val fallit på en kvinna väl kvalificerad för det ansvarsfulla kall hon fått sig anförtrödt, och alla de som haft lyckan att här i Stockholm lära känna fröken Vedels sympatiska och begåfvade personlighet instämma till fullo i det afgifna omdömet, så väl som i de förhoppningar hennes val framkallat.

Vi våga äfven tro, att den reform, som nu i Danmark genomförts, medför goda löften för framgången af liknande sträfvanden här i Sverige. Exemplet från vårt danska grannland skall, hoppas vi, väcka våra myndigheters uppmärksamhet på att behovet af kvinliga fabriksinspektörer är lika oafvisligt hos oss som i andra industriländer och att de kvalifikationer, som göra en kvinna vuxen ett dylikt värf, icke så mycket bestå i ren teknisk kunskap som i praktisk duglighet, socialt intresse och en omfattande och grundlig allmänbildning.

Helt visst saknar Sverige icke kvinnor med förutsättningar att på ett tillfredsställande sätt kunna fylla en fabriksinspektris' makt-påliggande uppgift.

Litteratur.

Marta af *Hilda Sachs*.

Att konflikten mellan de kraf, som nutidsutvecklingen ställer på kvinnan, och den häfdvunna uppfattningen af hemmet som hennes enda rätta sfär är ett motiv, som skall locka den moderne roman- och teaterförfattaren, faller af sig själf. »Dockhemmet» gaf uppslaget. Oändliga variationer af ämnet ha sedan dess förekommit. Att »Dockhemmet» trots dess spännande uppräning och snillrika utveckling som slutresultat blef högst tvifvelaktigt ha vi alla i godt minne. Och ännu ha vi ej kommit lösningen af det i Ibsens drama dryftade problemet mycket närmare. Ännu torde meningarna vara delade huruvida Nora gjorde rätt, som gick ifrån hem och barn för att utveckla sin personlighet, och att frågan numera ej sätter sinnena så i brand som på 80-talets människor, beror därpå, att »dockhems»-typerna» dess bättre äro så godt som öfvervunna ståndpunkter i denna individualitetens tidsålder, i hvilken vi lefva.

Marta i fru Sachs' berättelse med samma namn är ej heller någon Noratyp. Hon har haft rikliga tillfällen i lifvet att häfda sin personlighet och har också vetat att begagna sig af dem. Och ändå går hon ifrån man och barn. Hvarför? Ja, det är därpå läsaren inte kan bli klok. Det att man har en gammal byråkrat till svärfar, som inte har sinne för »ideella sträfvanden» i allmänhet och svärdotterns i synnerhet, och att ens man i all beskedlighet protesterar mot hustruns mani att hålla offentliga föredrag, tyckes ej vara skäl nog för att man skall öfvergifva sitt goda hem och sin högt älskade man och sina söta små barn och gå och sätta sig i ett tarfligt möbleradt rum, försörja sig med skrifarbete och ha det eländigt på alla vis.

Allt detta gör Marta. Hon vill lefva »sin andes eget lif», hvilket här betyder detsamma som att fritt få ägna sig åt sin vurm för katedertriumfer. Man kan ju ej tvifla på att dessa äro stortartade, eftersom förf. försäkrar, att exempelvis ett af hennes föredrag — det handlade om fredssaken — på åhörarna verkade »så att man liksom lyftes upp öfver allt omkring en, så att man såg i ett klart sken hvad man förr icke fattat»; men ett stenografiskt referat för att styrka påståendet skulle i alla fall inte skadat.

Martas lågande begär att tjäna mänskligheten är ju i hög grad förtjänstfullt, men frågan är: hur vinnes bäst detta mål, genom att hålla föredrag i sociala ämnen eller genom att sköta sina plikter mot hem och barn? Förf. tycks ej tro, att sakerna kunna förenas, därför gäller det att göra ett val. Det ena eller det andra. Dockhemsspörsmålet i ny gestalt. Det sunda förnuftet, i fall det nu tillfrågades, vet nog hvad det skulle svara, men det är naturligtvis ej på denna urmodiga auktoritet Marta byggt sina själfhäfdelseteorier.

Med allt erkännande af förf:s vackra afsikt att vilja häfda kvinnans rätt till själfständigt tänkande och till handlingsfrihet kan jag ej finna, att hon lyckats ge någon tillfyllestgörande belysning åt sina satser. Därtill är det hela för vagt, för formlöst och rapsodiskt. Till och med stilens klarhet kan ej sprida ljus öfver dunklet.

L. D.

* * *

Ur kvinnornas lif. Nya studier af *Anna Törnström*.

Det är en liten egendomlig bok, den som bär ofvanstående titel: hälften kvinnosaksskrift, hälften stämmningsbild. Men den är icke oäfvnen från hvilken sida man än tar den, i synnerhet är den halft drömmande stilen, där höstdagern är så öfvervägande, af en viss poetisk verkan. Kvinnosak och poesi! Kunnas dessa båda begrepp sammanställas? hör jag läsaren fråga. Att detta ej är en omöjlighet visar oss förf. till den här nämnda lilla boken, hvilken utgör ett slags fortsättning till en med liknande titel och stark polemisk tendens, som utkom för några år sedan.

Anna Törnströms sista arbete utmärker sig för en vaken och ganska sansad uppfattning af en hel del med kvinnorörelsen sammanhängande spörsmål. I en dialog mellan en äldre dam och en yngre afhandlas tidens viktigaste frågor, i all synnerhet de som röra sig kring kvinnan och hennes förhållanden i lifvet, och till dels är det mycket förnuftiga och tänkvärda saker som äro föremål för de båda väninnornas samtal. Hvert kapitel inledes med en naturbeskrifning, känsligt och vackert återgifven, och man förstår att den, hvilkens känsla är så genomträngd af »den harmoniska, fulländade skönheten i naturen», skall »drömma om full harmoni äfven i lifvet». Förf:s »drömmar» äro dock ibland något väl dimmiga och fantastiska — jag vill nästan säga svamliga — för att man skall tro på deras snara förverkligande.

Men det att tänka stort och högt om sin bestämmelse är ju redan det en realitet, och Anna Törnströms fasta tro på en slutlig fulländning af »kvinnornas lif» skall därför säkert icke komma på skam.

L. D.

* * *

Bubblor. Skisser af *Elisabeth Kuylenstierna*.

Titeln på här föreliggande samling skisser innebär ju något lätt, snart fördunstande, efemärt. Och efemärast af alla arter af skönlitteraturen är utan tvifvel småberättelse-genren och tillika den otacksammaste. Hur svårt är det ej att få något bestämdt intryck af den massa små bilder och lösryckta situationer, som trängas inom pärmarna på en berättelsesamling, hur lätt glömmes ej den ena lilla historien för den andra! Och när det gäller att afge ett totalomdöme, står man där helt brydd. Det är ett kaos af de mest motsatta in-

tryck, som spöka i ens hufvud, och det vill en viss ansträngning till att reda ut det hela.

När jag nu söker klargöra min mening om ifrågavarande dussintal skisser, finner jag, att hvad man frapperats af vid deras läsning är en fin iakttagelseförmåga, något behärskad och dämpadt, men på samma gång varmt och känsligt i ton och stil. Detaljerna ha dunstat bort eller framstå åtminstone alltför otydliga för ett referat, men den allmänna stämning de efterlämnat är klar och harmonisk. Där är mycket om kärlek — naturligtvis — om ung kärlek och gammal kärlek, om olycklig kärlek och otillätlig kärlek och kärlek i många andra schatteringar, men där förekommer också inom berättelsernas trånga ram små lifshistorier, hvilka ej sakna ett visst gripande allvar. De skisser, där dessa förekomma, fästa sig också bäst i ens minne.

Men fullkomligt af såpbubblenatur äro de s. k. humoreskerna. En tre fyra bitar, som avsluta samlingen — och som utan saknad kunnat vara borta.

I. D.

* * *

På sidan om vägen och andra skisser af *Gudrun Wide*.

Hvad jag i föregående recension yttrat beträffande småhistoriegenren kan i ännu högre grad tillämpas på den berättelsesamling, för hvilken en i fjol debuterande författarinna, Gudrun Wide, bär ansvaret.

Men känslan af ansvar tycks ej genera våra dagars unga författare, hvarken ansvar mot allmänheten, hvars tid och uppmärksamhet utan betänklighet tages i anspråk — jag vill ej tala om recensenterna och det besvär denna ohämmade skrifklåda förskaffar dem — eller ansvaret mot dem själfva och de gåfvor de till äfventyrs fått sig tilldelade af en god försyn. Det finns också ingen konstriktning, inom hvilken det utvecklas en så höggradig ansvars- och kritiklöshet som inom litteraturen och som följaktligen har att uppvisa så många misslyckade, omogna och underhaltiga alster.

Äfven om hvad jag här sagt godt slår in på Gudrun Wides senaste bok, fordrar dock rättvisan, att man ger densamma det erkännandet, att den ganska betydligt höjer sig öfver det debutarbete jag i fjol hade den ledsamma plikten att recensera. Det förefaller, som om förf. jämkat på sina åsikter rörande guden Eros' allhärskarmakt och som hon upptäckt, att det finns förhållanden i lifvet, då man måste räkna med andra faktorer. En och annan af de små skisserna visar hän på en allvarligare och mognare liffsåskådning, ehuru den oförskräckthet, hvarmed förf. ger sig in på de djupsinnigaste frågor: äktenskapskonflikter af det mest slitande slag, genganger-spörsmål o. s. v., vittnar om en väl långt gången naivitet.

En viss stilkänsla kan man ej fränkänna förf. till de små skisserna, af hvilka några äro rena stämmingsbitar, utan konkret

innehåll. De flesta ha, som jag tror, förut förekommit i tidningar och tidskrifter och mitt slutomdöme om dem är, att någon större förlust skulle ej åsankats vår litteratur, om de aldrig uppträdt i samlad form.

L. D.

Föreningsmeddelanden.

Ett trädgårdsstipendium å 400 kronor har af onämnd gifvare öfverlämnats till Förbundet för att tilldelas »en studerande flicka med goda förkunskaper till företagande af en resa i Danmark och Tyskland och om möjligt äfven till Frankrike för trädgårdsstudiers bedrivande».

I det bref som åtföljer gåfvan säger sig gifvaren under sin vistelse på landsbygden ha iakttagit en del mycket svåra missförhållanden inom trädgårdsodlingen, framför allt vid produkternas tillvaratagande. Däremot kan man i utlandet observera, särskildt i Tyskland, en oerhörd skilnad i kunskapen om fruktens och grönsakers skörd, packning och försändning. Men äfven i konservering och användning i hushållet förefinnes mellan vårt land och södern stora skiljaktigheter. Kännedom om utlandets metoder i hithörande fall bör således vara af stor nytta för höjande af Sveriges trädgårdsodling.

Enligt af gifvaren stipulerade villkor har stipendiet tilldelats fröken Sigrid Hård af Segerstad, hvilken redan företagit en studieresa med nämnda ändamål.

*

Minnesfesten öfver Fredrika Bremer kommer, enligt styrelsens beslut, att firas torsdagen den 31 oktober kl. 8 e. m. i Vetenskapsakademins hörsal. Vid festen, till hvilken framstående, för Fredrika Bremers minne och Förbundets verksamhet intresserade personer skola inbjudas, håller Förbundets ordf., riksantikvarien Hildebrand, hälsningstalet. Minnetalet öfver Fredrika Bremer kommer att hållas af fröken Anna Sandström, hvar-efter festen avslutas med en af fröken Héléne Munktell komponerad kantat, soli och kör, med ord af fröken Henrika Widmark.

*

Gåfvor till Fredrika-Bremer-Förbundet. Af målarinnan fröken Josefina Holmlund har Förbundet fått emottaga tvänne af henne utförda tafflor i olja, motiv från Årsta. Den vackra gåfvan kommer att uppsättas i Förbundets lokal.

*

Till Förbundets äldsta ombud, fru Carin Ryding i Venersborg, har Förbundet med anledning af fru Rydings 80-årsdag den 18 okt. afsändt ett lyckönskningstelegram med tack för hennes mångåriga varma intresse för Förbundets sak.

*

»Fredrika Bremer». Biografisk studie af S. L—d Adler-sparre och Sigrid Leijonhufvud. I likhet med hvad som skett i föregående häfte af Dagny fästes härmed allmänhetens uppmärksamhet på ofvanstående arbete, hvilket numera kan rekvireras genom Fredrika-Bremer-Förbundet för betydligt nedsatt pris eller för 6 kr. *häftadt* och 9 kr. *inbundet*, mot 8 kr. och 12 kr. boklädspris.

*

Fredrika Bremers porträtt, fotografavyr efter O. Södermarks tafla, kan likaledes, enligt ett af Hallins konsthandel gjort erbjudande, rekvireras genom Förbundet för nedsatt pris, nämligen för 1 kr. mot 1 kr. 50 öre, det i handeln betingade priset.

*

Förbundets föreläsningsvecka vid Liljeholmen. Efter hvad af en artikel på annat ställe i häftet framgår, har den på Förbundets initiativ anordnade serien af föredrag för arbetsklassens kvinnor, ägt rum veckan 7—12 okt. under stor anslutning från befolkningens sida. Föredragen, för hvilka här ofvan närmare redogöres, har hållits dels af ett par af komitérade, dels af för saken varmt intresserade damer i vår hufvudstad. — Den kurs i klädsömnad, som i sammanhang med »Liljeholmsveckan» pågått under 14 dagar, har besökts af 8 elever. Kursen har föreståtts af handarbetslärarinnan fru A. Brattén.

*

F. V. O. Centralbyrå, som i höst flyttats från den lokal den sedan 1890 innehåft i nr 36 St. Nygatan till nr 41 samma gata, är nu efter af slutad reparation änyo i full verksamhet. Den nya lokalen är, i motsats till den gamla, ljus, glad och luftig, och de två mörka, otrefliga trapporna som voro särdeles tunga att gå, utbytta mot en ljus, bekväm trappa. Denna förändring har varit möjlig endast därigenom, att framlidne bankir Cervin i sitt testamente lämnade F. V. O. en donation af 50,000 kr. till anskaffande af en bra lokal för byrån; den nu innehafda betingar nämligen ett betydligt högre pris än den förra. Genom välvilja af föreningsledamöter har flyttningskostnaden betäckts och inredningen af rummen gjorts särdeles ändamålsenlig och behaglig. En invigning ägde i all enkelhet rum den 21 okt., och åtskilliga intresserade ledamöter af föreningen samt representanter för pressen togo då anordningarna i betraktande. Öfverståthållaren, friherre Tamm, föreningens ordförande, redogjorde i korthet för verksamheten och flyttnings historia samt uppmanade alla att fortfarande lämna Byrån sitt stöd, ty krafven äro stora och tillgångarna för närvarande små. Han slutade med att nedkalla välsignelse öfver det fortsatta arbetet

*

Handarbetets Vänners höstutställning ägde rum den 23, 24 och 25 sept. och erbjöd många nya föremål af intresse. De mest betydande af dessa voro afsedda för en större utställning i Berlin, som i dessa dagar är öppnad därstädes. Handarbetets Vänner har nämligen genom tillmötesgående från K. Gewerbemuseets styrelse erhållit tillstånd att i dess präktiga ljusgård utställa inemot ett hundratal af sina bästa alster.

Från skilda håll.

Svenska kvinnornas Nationalförbund afsände den 14 september vid underrättelsen om president Mac Kinleys död en kondoleanskrivelse till ordföranden i International Council of Women, Mrs May Wright Sewall, för att af henne tillställas de amerikanska kvinnornas nationalförbund. Det svenska Nationalförbundet ville därmed gifva uttryck åt sitt hjärtliga deltagande i det amerikanska folkets sorg.

*

Våra barns sedliga uppfostran var ämnet för tvenne föredrag, som af fru Aagot Gjems Selmer från Norge den 14 och 17 okt. hållits här i Stockholm. De fina och af en varm känsla burna föredragen behandlade den på dagordningen stående frågan om bibringandet i hem och skola af en renare och naturligare kunskap om det sexuella lifvet för att stålsätta ungdomen mot de faror och frestelser, som möta ute i världen, samt påvisade mödrarnas stora och maktpåliggande uppgift att leda sina barn in på renhetens väg.

Efter det sista föredraget i Vetenskapsakademiens hörsal var fru Selmer af några för saken intresserade damer inbjuden till ett samkväm i Hushållsskolans lokal, vid hvilket äfven några medlemmar af vår norska koloni voro närvarande. Vid det angenäma samkvämet framförde dr Karolina Widerström till fru Selmer ett varmt tack för hennes vackra och väckande föredrag, hvilka i väsentlig grad anslöto sig till de åsikter som både i tal och skrift uttalats af många af vårt lands så väl läkare som uppfostrare, åsikter hvilkas vikt allt mer börja tränga in i det allmänna medvetandet.

*

Allgemeiner deutscher Frauenvereins generalförsamling, hvilken sammanträder hvartannat år till en s. k. »Frauentag» i olika tyska städer, har i år ägt rum i Eisenach sista veckan i september. Till dessa möten samlas för kvinnofrågan intresserade män och kvinnor öfver hela Tyskland för diskuterandet af viktiga sociala spörsmål och för att medelst festliga samkväm verka för sammanhållningen mellan landets i dessa ännen likatänkande. Allg deutsch. Frauenv:s ordförande, fröken Auguste Schmidt, höll inledningsföredraget, hvori hon redogjorde för föreningens arbete, hvilket är stadt i ständig utveckling och i ej ringa grad befordras af legat till ganska betydande belopp, som föreningen tid efter annat får emottaga. senast ett på 600,000 mark, hvaraf räntorna skola användas till kvinnliga studiestipendier. Fröken Schmidt slutade sitt anförande med att betona, att föreningen icke afvikit från det mål, som det uppställt redan vid sin stiftelse för 36 år sedan: den kräfde städse endast rättigheter grundade på skyldigheter. Dess mål var att höja kvinnobildningen och därigenom hela folkets. Föreningen står på etisk och social mark och sätter förvärfvsfrågan först i andra rummet. — I de föredrag och diskussioner, som under mötesdagarna höllas, behandlades bl. a.: »Förbättrandet af vården

af värlösa barn», »Frukt och trädgårdsodling som förvärfskälla för kvinnor», »Kvinnan inom kommunala ämbeten» o. s. v.

#

Englands kvinnor i kommunens tjänst. Enligt en i tidskriften »The Englishwoman's Review» publicerad förteckning räknas Englands fattigvårdsstyrelser 977 kvinnliga medlemmar (Poor Law Guardians), däribland komma 110 på London.

De senaste skolrådsvalen uppvisa ett 20-tal nyvalda kvinnliga skolrådsledamöter. I Dublin har en kvinna, miss Hayes, blifvit utnämnd till sundhetsinspektör.

#

Från Englands sjuksköterske-värld. Drottning Alexandra, såsom president för »Sjuksköterskornas allmänna pensionsinrättning» (the Royal National Pension Fund for Nurses), mottog den 19 sistlidne juli i Marlborough House representanter för de till mellan 8 och 9000 uppgående sjuksköterskor, som äro inskrifna i pensionsföreningen, hvarvid diplom utdelades. Inalles voro 1,047 sjuksköterskor närvarande, bland dessa »pest-sköterskor», och sjukvårdssystrar, som haft aktiv tjänstgöring under kriget i Syd-Afrika, Indien och Hongkong.

Några dagar senare gifvo konungen och drottningen audiens åt 500 soldater och fältsköterskor, hvarvid medaljer utdelades åt dem som utmärkt sig under kriget i Sydafrika och Ashanti. Sydafrikanska medaljer utdelades åt 109 sjuksköterskor.

#

Kvinnor som trädgårdsmästare. Swanley Horticulture College — den kända trädgårdsskolan i England, som upptager både män och kvinnor som elever — har i dagarna utsändt sin årsberättelse för 1900.

Af denna framgår, att antalet kvinnor, som ägna sig åt trädgårdsskötsel, ständigt växer. Af skolans kvinnliga lärjungar ha i år följande fått anställning: 5 som öfverträdgårdsmästare, 7 i privata gartnerier, 7 som underträdgårdsmästare och 4 i kungliga botaniska trädgårdar. 1 har som trädgårdsmästare rest till Kairo, 1 är sysselsatt med parkplantering, och 5 ha fått provisoriska platser. Diplom utdelades till 11 kvinnor och 1 man. Vid en af k. trädgårdssällskapet anordnad täflan eröfrade en kvinna guldmedaljen

#

Valrätt för kvinnor. Från Sidney telegraferas den 21 sept., att parlamentet i Nya Sydwaales bifallit ett lagförslag om valrätt till parlamentet för kvinnor.

Böcker insända till Fredrika-Bremer-Förbundet.

- Adolf Bonnier:** *Tovote, Heinz*, Fru Agna. — *Frévoist, Marcel*, Kusin Laura. — *Reuter, Gabrielle*, Fru Bürgelin och hennes söner.
- Albert Bonnier:** *Sachs, Hilda*, Marta. — *Granquist, Ida*, Reflex. — *Törnström, Anna*, Ur kvinnornas lif. — *Elkan, Sophie*, I fågelperspektiv. — *Wahlenberg, Anna*, Med lyftad vinge. — Verdandis småskrifter 95—99. — *Lindström, Johan (Saxon)*, Petrus. — *Kuylenstierna, Elisabeth*, Bubblor. — *Idström, Ellen*, Thorild och Louise. — *Stockenstrand, J. L.*, Den gyllene trappan.
- Fosterlandsstiftelsens förlagsexpedition:** *Skog, Carl*, Den katolska kyrkan och bibeln. — *Torén, C. A.*, Om söndagsfrändet. — *Torrey, R. A.*, Bibelns gudomliga ursprung. — *Temple, Crona*, Det ärofulla återtaget. — *H. K.*, Ur svenska folklifvet. Berättelser, h. 1. — *Fries, N.*, Fyra berättelser. — *Lenk, Margareta*, Under den högstes beskärn. — *Tharau, Hans*, Studentkamraterna. — *Hammar, H. B.*, Evangeliska fosterlandsstiftelsens Ost-Afrikanska mission 1865—1900. — Huru jag kom till frid, en självbiografi. — Ljus i mörkret, en berättelse från fransk-tyska kriget.
- Hugo Geber:** *Orzeszko, Eliza*, Liksom en drömbild. — Häxan. — *Svensén, Emil*, Sverige och dess grannar. — *Carlyle, T.*, Om hjältar, hjältedyran och hjältebragder i historien. — *Jones, Dora M.*, Konungens soldat.
- Lars Hökerberg:** *Aagaard, G.*, Starka händer. — *von Krause, H.*, Trots allt! — *von Ebner-Eschenbach, Marie*, Lotti. — *Fittinghoff, Laura*, Skisser och berättelser. — *Aurelius, Hedvig*, Vårskisser. — *Chambers, Arthur*, Människan och andevärlden enligt bibeln.
- Nilson & Bergling:** *Nordling, Johan*, Frändskapens lag.
- P. A. Norstedt & Söner:** *Klaveness, Thv.*, »Mor», af Whist. — *Klaveness, Fredrik*, Sexuell afhållsamhet i ungdomsåren. — *Fryxell, Anders*, Berättelser ur svenska historien, h. 27—48.
- P. Palmquists aktiebolag:** *Almqvist, Ernst*, och *Troili-Peterson, Gerda*, Mikroorganismerna i praktiska lifvet.
- Fredrik Skoglund:** *Alrutz, Sydney*, I vår tids lifsfrågor, h. XX.
- Aktiebolaget Varias förlag:** *Björk, Albert*, Kyrkan och kristendomen. — *Karadja, Mary*, Genmäle till docenten Herrlin.
- Wahlström & Widstrand:** *Beskow, Natanael*, Predikningar på kyrkoårets sön- och helgdagar, h. 7—8. — *Molin, Pelle*, Ådalens poesi, fjärde upplagan. — *Sundelöf, Josef*, Det förlösande ordet i dopfrågan. — *Erdmann, Nils*, Ur rococons lif. — *Wide, Gudrun*, På sidan om vägen.

Enskilda sändningar.

- Oscar Schepens & Co. Editeurs:** Les industries au domicile en Belgique. I, II.
- Lagercrantz, Elias:** Kyrkostämmeförordning, folkskolestadga m. m. för Stockholm.
- v. Qvanten, Emil,** I djurskyddsfrågan.

— C. E. Lagerström —
FREJA-MAGASINET

STOCKHOLM
Lager af **Sybehör & Modevaror**
OBS! Order från Landsorten exp. skyndsamt.

Kramer & Jahnke,
 Modemagasin.

15 Birger Jarlsgatan, 1 tr.

För turister m. fl.

Cosmopolitan,

kikare, af alldeles ny, utomordentligt praktisk konstruktion,

rekommenderas såsom outhärlig för turister, jägare, badgäster, sportmän m. fl.

Fördelar framför äldre modeller: större förstöringsförmåga, lättare att inrikta och kan bekvämt bäras i fickan.

Expedieras **jemte etui**, mot insändande af kr .4: 25 i frim. eller postanv. Efterkräf kr. 4: 50.

Ensamförsäljare för Skandinavien:

Helsingborgs Importaffär,
Helsingborg.

COSMOPOLITAN,
allas favorit vid utflykter på land och sjö!

Amplaste loford från in- och utländska fackmän!

Sårfeber.

Till att motverka svulnad, blodstockning och inflammation vid fall af sår i föhd af kross- och brännskador m. m. och derigenom hämma sårfeber, värk och sväda är till doktor P. Håkansson's Salubrin ett ständigt anlitadt behandlingsmedel af dem, som använt det enligt bruksanvisningen eller enligt af läkare gifven föreskrift. Salubrin tillhandahålles i Partym-, Speeri- och Färgaffärer. Partilager hos **Geijer & C:o, Stockholm.**

Anmälan.

Dagny utkommer **1901** med 20 häften, utgörande minst 28 tryckark.

Priset för hel årgång:

För medlemmar af *Fredrika-Bremer-Förbundet* ... kr. 3,50.

För icke medlemmar af *Fredrika-Bremer-Förbundet* » 5,00.

Förbundsmedlemmar prenumerera å *Fredrika-Bremer-Förbundets* byrå, 54 Drottninggatan, personligen eller medelst postanvisning. Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postanstalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandlare.

Lösnummer kunna erhållas å *Fredrika-Bremer-Förbundets* byrå till ett pris af 30 öre för enkelhäfte.

BARNÄNGENS antiseptiska **Vademecum** för munnens, tändernas och hudens vård m. m.

På begäran af Aktiebolaget Barnängens Tekniska Fabrik har jag inköpt profver af några i handeln förekommande, koncentrerade munvatten: Vademecum, Dentolin, Stomatol, Gahnelit, Azymol och Aseptol och anställt jämförande undersökningar öfver deras förmåga att döda bakterier och att hindra bakteriers utveckling. Dessa undersökningar hafva skett under ensartade förhållanden för de olika munvattnen, såväl hvad beträffar munvattnens utspädningsgrad och temperatur som metoden för undersökningarna och de använda bakteriekultureernas motståndskraft.

Resultaten af dessa undersökningar framgå af nedanstående tabeller:

I. 2 % lösning af munvattnen.

Vademecum dödade i regel Tyfusbacillen på 1 min., Difteribacillen på 1 min.
Dentolin » » » » » » » » » 1-2 » » » 2-3 »

II. 1 % lösning af munvattnen.

Vademecum dödade i regel Kolerabakterien på 1 min., Difteribacillen på 2 min.
Dentolin » » » » » » » » » 1 » » » 3-4 »
Gahnelit » » » » » » » » » 1 » » » 4 »
Stomatol » » » » » » » » » 1-2 » » » 4 »
Azymol » » » » » » » » » ej på ½ tim., » » » ej på 1 tim.
Aseptol » » » » » » » » » ej på 24 tim., » » » ej på 24 tim.

Stockholm den 11 Juni 1899.

Germund Wirgin,

Leg. Läkare, Amanuens v. Karol. Institutets hyg. afdeln.

Adresser:

Fredrika-Bremer-Förbundet: Drottninggatan 54.

Rikstelefon 27 62. Förbundets byrå öppen 11-4. Allm. tel. 48 16.

F. V. O. Centralbyrå: Stora Nygatan 41.

Rikstelefon 15 46 — Allm. telefon 27 15
är under vintern öppen alla helgfria dagar, utom lördagar, kl. 10-4.
För hjälpsökande kl. ½10-11.

Föreningen Handarbetets Vänner: Brunkebergstorg 18.

Öppet 10-4.